HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

מעין העולם הבא אלו הן אברהם יצחק ויעקב אברהם דכתיב ביה [1]בכל יצחק דכתיב ביה [2]מכל יעקב דכתיב ביה [3]כל שלשה לא שלט בהן יצר הרע אלו הן אברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו בכל מכל כל ויש אומרים אף דוד דכתיב [4]ולבי חלל בקרבי ואידך צעריה הוא דקא מדכר תנו רבנן ששה לא שלט בהן מלאך המות ואלו הן אברהם יצחק ויעקב משה אהרן ומרים אברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו בכל מכל כל משה אהרן ומרים דכתיב בהו [5]על פי ה' והא מרים לא כתיב בה על פי ה' אמר ר"א (א)מרים נמי בנשיקה מתה דאתיא [6]שם שם ממשה ומפני מה לא נאמר בה על פי ה' שגנאי הדבר לומר תנו רבנן שבעה לא שלט בהן רמה ותולעה ואלו הן אברהם יצחק ויעקב משה אהרן ומרים ובנימין בן יעקב (ב)אברהם יצחק ויעקב דכתיב [בהו] בכל מכל כל משה אהרן ומרים דכתיב [בהו] ע"פ ה' בנימין בן יעקב דכתיב [7]ולבנימן אמר ידיד ה' ישכון לבטח עליו וי"א אף דוד דכתיב [8]אף בשרי ישכון לבטח ואידך ההוא רחמי הוא דקא בעי תנו רבנן (ג)ארבעה מתו בעטיו של נחש ואלו הן בנימין בן יעקב ועמרם אבי משה וישי אבי דוד וכלאב בן דוד וכולהו גמרא לבר מישי אבי דוד דמפרש ביה [קרא] דכתיב [9]ואת עמשא שם אבשלום תחת יואב על הצבא ועמשא בן איש ושמו יתרא הישראלי אשר בא אל אביגיל בת נחש אחות צרויה אם יואב וכי בת נחש היא והלא בת ישי היא דכתיב [10]ואחיותיהם צרויה ואביגיל אלא בת מי שמת בעטיו של נחש:

הדרן עלך השותפין

לא [א]יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו ולא שיח ולא מערה ולא אמת המים ולא נברכת כובסין אא"כ הרחיק (א) מכותל חבירו שלשה טפחים וסד בסיד [ב]ומרחיקים את הגפת ואת הזבל ואת המלח ואת הסיד ואת הסלעים (ב) מכותלו של חבירו שלשה טפחים (ד)(או) סד בסיד [ג]מרחיקין את הזרעים ואת המחרישה ואת מי רגלים מן הכותל שלשה טפחים [ד]ומרחיקין את הריחים שלשה מן השכב שהן ארבעה מן הרכב [ה]ואת התנור שלשה מן הכליא שהן ארבעה מן השפה: **גמ'**

פתח

בכל מכל כל. באברהם כתיב (בראשית כד) וה' ברך את אברהם בכל ביצחק כתיב (שם כז) ואוכל מכל ביעקב כתיב (שם לג) וכי יש לי כל כלומר לא חסרו שום טובה: **חלל בקרבי.** יצרי הרע מת בקרבי: **צעריה קא מדכר.** על לבו ממש הוא מתרעם ואומר שמת בקרבו מרוב צרות: **שלא שלט בהן מלאך המות.** אלא מתו בנשיקה על פי שכינה: **בכל מכל כל.** לא חסרו שום כבוד ומצינו כבוד זה במשה ואהרן שנאמר בהן על פי ה' ואם אלו מתו ע"י מלאך [המות] נמצא שחסרו כבוד: **כדאמרן.** שמתו ע"פ שכינה ואין ראויה רמה לשלוט במי שנשוק משכינה שהרי אין הרמה באה אלא מטפה מרה המטפטפת מסכינו של מלאך המות דאמר מר (ע"ז דף כ:) ממנה מת ממנה מסריח ממנה פניו מוריקות: **ישכון לבטח עליו.** הכי דריש (ג) ישכון לבטח בנימין על סמיכות ידידות השכינה: **בעטיו של נחש.** בעצתו של נחש כלומר לא היו ראוין למות אלא שנגזרה גזירת מיתה על כל תולדותיו של אדם הראשון בעצתו של נחש בעטיו תרגום של עצתו כדכתיב (דניאל ו) אתייעטו כל וגו' וכן התיב עטא וטעם (שם ב): **ואחיותיהם.** בבני ישי כתיב:

הדרן עלך השותפין

לא יחפור. בור שיח ומערה. מפורשים בבבא קמא בפרק שור שנגח את הפרה (דף נ:): **בור.** עגול: **שיח.** ארוך וקצר: **מערה.** מקורה בקירוי: **נברכת הכובסים.** חופר חפירה מרובעת בעומק אמה או יותר ומי גשמים מתכנסים בה לכבס בגדיהם והיו להם שתים אחת ששורים את הבגדים יום או יומים בצואת כלבים והיא קרויה מחמצן בגמ' [יט.] ואחת שמשפשפים בה והיא קרויה נדיין [שם]: **אא"כ כו'.** מפני שהחפירה הסמוכה לבור מחלשת כותלי הבור ומרפה אותן: **וסד בסיד.** את כותלי חפירתן: **גפת.** פסולת זיתים שנתעצרו בבית הבד: **הסלעים.** אבנים שהאור יוצא מהן שקורין קוליי"ש שכל אלו קשין לחומה שמוציאין הבל: **מן הכותל.** כותל לבנים של טיט הבנוי על גבי קרקע ולאו בבור קאי השתא: **זרעים.** קשין לכותל כדמפרש בגמ'(ה): **ומחרישה.** מרפה את יסודו ונופל: **מי רגלים.** ממסמסין את הלבנים שהן של טיט יבש: **ריחים.** קשין לכותל שמנידין את הקרקע בגלגול חבטתן: **מן השכב.** היא הריחים התחתונה: **הרכב.** היא העליונה הרוכבת על זו והיא קצרה טפח מן התחתונה: **ואת התנור שלשה מן הכליא.** תנור כלי חרס הוא שרוף בכבשן כשאר קדירות ופיו למעלה והבא לקובעו בארץ עושה בנין טיט ואבנים שיהיו לו לבסיס ומושיבין אותו עליו שלא יטלטנו שוליו מחמת קרקע ואותו בנין עשוי בשיפוע רחב מלמטה וקצר מלמעלה כמדת התנור תחתונה קרוי כליא ועליונו קרוי שפה כלומר שפת הכליא שפתה עליונה ולפי שהבלו של תנור קשה לכותל צריך להרחיקו: **גמ'**

פתח

שלשה כו' מעין העולם הבא. תימה לרשב"א אמאי לא חשיב נמי איוב דאמר לעיל (דף טו:) והאתונות רועות על ידיהם מלמד שהטעימו הקב"ה מעין עולם הבא וי"ל דאיוב לא היה אלא בחד מילתא ואברהם ויצחק ויעקב נהנו מעין עוה"ב מכל וכל:

שבעה שלא שלטה בהן רמה. תימה לרשב"א דכולהו צדיקי נמי דאמר בשבת בפ' שואל (דף קנב:) ורקב עצמות קנאה מי שיש לו קנאה בלבו עצמותיו נרקבין ושאין קנאה בלבו אין עצמותיו מרקיבין וי"ל דיכול להיות שלא ירקב וישלוט בו רמה כדאמר במעשה דרבי (ד) אלעזר בן שמעון בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פד:) דנפיק ריחשא מאודניה:

שלשה לא שלט בהן יצר הרע. אין לפרש שלא שלט כלל דא"כ היכי קבלו עליה אגרא אלא כדאמר (יומא דף לח:) מאי דכתיב רגלי חסידיו ישמור כיון שעבר אדם רוב שנותיו ולא חטא שוב אינו חוטא ה"נ כיון שראה הקב"ה שהיו דוחקין עצמן כל כך להתרחק מן העבירה סייעם הקדוש ברוך הוא מכאן ואילך שלא שלט בהן יצר הרע:

הדרן עלך השותפין

לא יחפור. כל הני איירי דאית בהו מיא וטעמא משום מתונתא כדאמרינן בגמרא ותימה לר"י והא אמרי' בגמ' כל מרא ומרא דקא מחית כו' ואומר ר"י דלא קאמר אלא שמאותה שעה מתחיל ההיזק וכיון דבתחילת ההיזק הוו גירי דיליה מודה ר' יוסי ומיהו אי לאו משום מיא לא היה צריך הרחקה ג' טפחים:

לא שיח ולא מערה. וה"ה חריצין ונעיצין והני נקט אגב בור דבכל מקום רגיל לשנות שיח ומערה בהדי בור ואמת המים ונברכת הכובסין דאין רגיל לשנותן גבי בור מפרש בגמ' דצריכי תרווייהו ומיהו הא לא מפרש אמאי לא הוה שמעינן להו מבור [א]דמצי למימר דבור ושיח דעמוקין טפי [ב]בעי הרחקת שלשה אבל הנך דלא עמיקי כולי האי הוה אמינא דלא בעי הרחקת שלשה ואי תנא הני הוה אמינא דבור ושיח דעמיקי טפי בעי הרחקה יותר מג' ובפרק הפרה (ב"ק דף נ:) דתנן אחד החופר בור ושיח ומערות ומצריך להו לכולהו בגמרא התם ניחא דלא הוה ליה לתנא למינקטינהו אגב בור כיון דכתיב בור בקרא אלא הוה ליה למיתני בור לחודיה:

סלעים. אבנים שאש יוצא מהן ולא סלעי נחושת דאין דרך להניחן אצל הכתלים והא דאמר בירושלמי אית תנא תני טומנין בסלעים ואית (ה) תני דאין טומנין כאן בסלעים של כסף כאן בסלעים של נחושת [ג]הוה מצי לשנויי כאן בסלעים של אבנים כאן בשל כסף אלא ניחא ליה לשנויי כולהו במתכת: **וסד** בסיד. נראה לר"י דבסיפא נמי גרס וסד בסיד ולא גרס או דאי גרסי' בסיפא או סד בסיד אם כן תפשוט דבריש' וסד בסיד תנן מדלא קתני או סד בריש' כמו בסיפא אלא ודאי בסיפא נמי גרס וסד והא דפשיטא ליה בגמרא (לקמן דף יט.) דבסיפא הוי או סד בסיד היינו משום דאין ההיזק כל כך מרובה שלא יועיל לו סיד לחודיה:

כליא. פירש ר"ח בטן דתנור צר מלמטה ובאמצעיתו מרחיב ובולט ויוצא כשיעור טפח ומאמצעיתו מיצר ועולה:

פתח

מסורת הש"ס

א) [מו"ק כח.], ב) ב"א אברהם יצחק יעקב משה אהרן ומרים כדאמרן בנימין בן יעקב וכו' וכזה תמצא פירש"י דהכא ד"ה כדאמרן וכו'], ג) שבת נה:, ד) ב"א וסד, ה) [לקמן יט:],

◆

תורה אור השלם

1 וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְיָ בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל: בראשית כד א

2 וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי אֵפוֹא הוּא הַצָּד צַיִד וַיָּבֵא לִי וָאֹכַל מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא וָאֲבָרֲכֵהוּ גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה: בראשית כז לג

3 קַח נָא אֶת בִּרְכָתִי אֲשֶׁר הֻבָאת לָךְ כִּי חַנַּנִי אֱלֹהִים וְכִי יֶשׁ לִי כֹל וַיִּפְצַר בּוֹ וַיִּקָּח: בראשית לג יא

4 כִּי עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי: תהלים קט כב

5 וַיַּעַל אַהֲרֹן הַכֹּהֵן אֶל הֹר הָהָר עַל פִּי יְיָ וַיָּמָת שָׁם בִּשְׁנַת הָאַרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ: במדבר לג לח
וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד יְיָ בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל פִּי יְיָ: דברים לד ה

6 וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה מִדְבַּר צִן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקָדֵשׁ וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם: במדבר כ א

7 לְבִנְיָמִן אָמַר יְדִיד יְיָ יִשְׁכֹּן לָבֶטַח עָלָיו חֹפֵף עָלָיו כָּל הַיּוֹם וּבֵין כְּתֵפָיו שָׁכֵן: דברים לג יב

8 לָכֵן שָׂמַח לִבִּי וַיָּגֶל כְּבוֹדִי אַף בְּשָׂרִי יִשְׁכֹּן לָבֶטַח: תהלים טז ט

9 וְאֶת עֲמָשָׂא שָׂם אַבְשָׁלֹם תַּחַת יוֹאָב עַל הַצָּבָא וַעֲמָשָׂא בֶן אִישׁ וּשְׁמוֹ יִתְרָא הַיִּשְׂרְאֵלִי אֲשֶׁר בָּא אֶל אֲבִיגַל בַּת נָחָשׁ אֲחוֹת צְרוּיָה אֵם יוֹאָב: שמואל ב יז כה

10 וְאַחְיוֹתֵיהֶם צְרוּיָה וַאֲבִיגָיִל וּבְנֵי צְרוּיָה אַבְשַׁי וְיוֹאָב וַעֲשָׂה־אֵל שְׁלֹשָׁה: דברי הימים א ב טז

◆

הגהות הב"ח

(א) במשנה ולא נברכת כובסין אא"כ הרחיק מכותלו של חבירו: (ב) שם ואת הסלעים מן הכותל של: (ג) רש"י ד"ה ישכון וכו' הכי דריש ליה ישכון בנימין לבטח על סמיכות: (ד) תוס' ד"ה שבעה וכו' דר' אלעזר בר"ש: (ה) שם ד"ה סלעים כו' ואית תנא תני דאין טומנין:

◆

לעזי רש"י

קוליי"ש [קיילו"ש]. אבני חלמיש.

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ט מהלכות שכנים הלכה א סמג עשין טוש"ע ח"מ סי' קנה סעיף י':

ב ב מיי' שם הלכה ב טוש"ע שם סעיף ד:

ג ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:

ד ד מיי' שם הלכה ג טוש"ע שם סעיף ז:

ה ה מיי' שם הלכה ד טוש"ע שם סעיף ח:

◆

מוסף רש"י

בעטיו של נחש. בעצתו של נחש שהסיא לחוה ולא בחטא אחר, שלא חטאו. בעטיו, כמו (דניאל ב) עטא וטעם (שבת נה:)

הדרן עלך השותפין

◆

מוסף תוספות

א. הא הוה נמי משום מתונתא כנ"ל. עיין רשב"א. ב. ומקלקל ליה לכותל טפי. שם. ג. בסלעים של כסף אין טומנין, ובסלעים של נחושת טומנין. ירושלמי שבת פ"ד ה"א. ועיין מהרש"א.

◆

רבינו גרשום

על פי ה'. דמי שמת ע"י מלאך המות שולט בו רמה ותולעה מפני כי ג' טיפין של מרה תלוין בו בסכינו ממנה מת ממנה מסריח ממנה פניו מוריקים ואותם שמתו על פי ה' לא שלט בהן רמה ותולעה: חלל בקרבי. שאין בו יצר הרע: צעריה דמדכר. כלומר זה בקרבו מפחד מאותו מעשה שאירע לו: רחמי הוא דבעי (א) שוכן בו לבטח: בעטיו של נחש. בעצה שיעצה לחוה ולא מפני חטא אדם עטיו לשון עצה כמו (דניאל ב) עטא וטעם:

הדרן עלך השותפין

לא יחפור אדם בור כו'. משום דקא מרפיה ליה לארעיה ומקלקל לבורו: ולא שיח. זהו חפירה שחופרין להשקות שדותיהן ועשויה אריך וקטין: לא מערה. שהיא מרובעת: נברכת הכובסין. ששם רוחצין וכובסין את בגדיהן:

א) [נראה דל"ל רחמי הוא דבעי שישכון בשרו לבטח].